

Wstęp

Procesy transformacji ustrojowej, integracji europejskiej oraz globalizacji wykreowały w Polsce nowe zasady funkcjonowania regionów i jednostek administracyjnych różnego szczebla. Podstawą ich rozwoju stała się konkurencyjność rozumiana jako zdolność poszczególnych jednostek do generowania relatywnie wysokich dochodów i zapewnienia mieszkańcom wysokiego i stale rosnącego standardu życia¹. Podstawowym elementem kształtującym konkurencyjność regionów okazał się rozwój przedsiębiorczości, której atrybutem było powstawanie zróżnicowanych branżowo podmiotów gospodarczych. Podmioty te tworzyły nowe miejsca pracy, stwarzały szanse dywersyfikacji i zwiększenia dochodów ludności, aktywizowały społecznie i gospodarczo jednostki administracyjne, a tym samym wpływały na poprawę poziomu i jakości życia ich mieszkańców².

Budowanie przewagi konkurencyjnej m.in. przez rozwój przedsiębiorczości było szczególnie ważne dla obszarów wiejskich, na których dominowały gorsze niż w miastach warunki rozwoju gospodarczego. Wynikało to zarówno z uwarunkowań przyrodniczych, społecznych jak i historyczno-politycznych. Dlatego też od początku okresu transformacji ustrojowej propagowano wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, który polegał na umiejętnym wkomponowaniu funkcji pozarolniczych w przestrzeń wiejską³. Wzbogacanie struktury gospodarczej obszarów wiejskich o nowe pozarolnicze podmioty odbywało się przez powstawanie firm na wsi oraz rozwijanie działalności pozarolniczej w gospodarstwach rolnych. Począwszy od lat 90. XX w. w strukturze dochodów mieszkańców wsi coraz większe znaczenie miały turystyka wiejska i agroturystyka. Ich rozwój opierał się przede wszystkim na walorach turystycznych oraz dynamicznie rozwijającej się bazie noclegowej i gastronomicznej. Jak podają Jagusiewicz i Byszewska-Dawidek⁴ polskie obszary wiejskie skupiają znaczne zasoby turystyczne. Tereny o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione (bez obszarów Natura 2000) występują w 1230 gminach

---

¹ Por. *Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators*, 1996, STI Working Papers. nr 5, OECD, Paris, s. 20; *European Competitiveness Report 2001*, 2001, European Commission, Luxembourg, s. 19.

² Por. W. Kamińska, 2014, *Dostępność instytucji otoczenia biznesu na obszarach wiejskich w Polsce – zróżnicowanie przestrzenne*, „Wieś i Rolnictwo”, w druku; W. Kamińska, K. Heffner (red.), 2012, *Wiejskie rynki pracy, zasoby, aktywizacja, nowe struktury*, Studia KPZK PAN, t. CXLV; W. Kamińska, K. Heffner (red.), 2011, *Obszary wiejskie: wielofunkcyjność, migracje, nowe wizje rozwoju*, Studia KPZK PAN, t. CXXXIII; W. Kamińska, K. Heffner (red.), 2011, *Dychotomiczny rozwój obszarów wiejskich? Czynniki progresji, czynniki peryferyzacji*, Studia KPZK PAN, t. CXXXVIII.

³ Por. M. Kłodziński, 1997, *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*, Wyd. SGGW, Warszawa.

⁴ A. Jagusiewicz, M. Byszewska-Dawidek, 2010, *Turystyka wiejska w 2010 r. i założenia jej rozwoju*, Instytut Turystyki, Warszawa.

wiejskich i 465 gminach miejsko-wiejskich. Ponadprzeciętne walory wypoczynkowe ma 910 gmin wiejskich i 450 miejsko-wiejskich. Wysoką atrakcyjnością rekreacyjną cechuje się 180 gmin wiejskich i 90 miejsko-wiejskich. Wyróżniające walory krajoznawcze ma 420 gmin wiejskich i tyle samo gmin miejsko-wiejskich. Jak wskazują cytowani autorzy, na podkreślenie zasługują także walory kulturowe polskiej wsi, na które składają się pałace, dwory, budowle zamkowe i sakralne, zabytki architektury drewnianej, przejawy tradycyjnej kultury ludowej i folkloru, miejsca historyczne, parki etnograficzne, muzea wsi itp. W 2009 r. na obszarach wiejskich było skoncentrowanych ponad 238 tys. miejsc noclegowych w 2833 różnego typu obiektach (prawie 40% ich ogólnej liczby), z których skorzystało łącznie ponad 4 mln turystów krajowych i prawie 360 tys. cudzoziemców. Na potencjał turystyczny obszarów wiejskich składają się także gospodarstwa agroturystyczne. Według Rudnickiego⁵ ich liczba w 2009 r. kształtowała się na poziomie 9-10 tys.

Zarówno turystyka wiejska, jak i agroturystyka dynamicznie rozwijały się po wstąpieniu Polski do UE. Sprzyjały temu fundusze europejskie przeznaczone na rozwój obszarów wiejskich. Jak podała Laskowska⁶, tylko z *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013* Polska otrzymała ponad 17 mln euro, z których skorzystało ponad milion beneficjentów. Znaczne kwoty zostały przeznaczone na rozwój agroturystyki, turystyki wiejskiej i odnowę wsi.

Właśnie zakończyła się perspektywa finansowa UE na lata 2007-2013, a zaczęła nowa, obejmująca lata 2014-2020. Jest więc dobra okazja, aby ocenić celowość wykorzystania funduszy unijnych na rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz zakreślić nowe cele i paradygmaty na najbliższe 6 lat. Do tej właśnie problematyki nawiązują prace zamieszczone w prezentowanych Studiach.

Tom otwiera opracowanie L. Przezbórskiej-Skobiej (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) dot. turystyki wiejskiej w kontekście polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. W dwóch kolejnych pracach przedstawiono możliwości wsparcia finansowego agroturystyki (B. Grad, E. Ferensztajn-Galardos – Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu) i turystyki wiejskiej (E. Ferens – SGGW w Warszawie) w perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020 oraz w ramach *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich*.

A. Matczak (Uniwersytet Łódzki) zaprezentował problemy ewolucji turystyki na obszarach wiejskich. Tłem do zrozumienia tego procesu są zmiany zachodzące po drugiej wojnie światowej na wsi oraz w samej turystyce. Autor przyjął, że zmiany m.in. w wielkości i strukturze podaży i popytu na turystykę wiejską oraz wpływie turystyki na środowisko identyfikują proces ewolucji turystyki oraz pozwalają poszukiwać jego uogólnienia w ramach koncepcji rozwoju obszaru turystycznego Butlera.

---

⁵ R. Rudnicki, *Agroturystyka jako forma aktywizacji pozarolniczej działalności gospodarstw rolnych w Polsce*, w niniejszym tomie.

⁶ K. Laskowska, 2015, *Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ramach PROW 2014-2020*, referat wygłoszony na konferencji *Turystyka wiejska i agroturystyka*, Agrotavel, 11 kwietnia 2015, Kielce.

R. Rudnicki i M. Biczkowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) ocenili agroturystkę jako formę aktywizacji pozarolniczej działalności gospodarstw rolnych. Autorzy zaprezentowali stan agroturystyki, jej zróżnicowanie przestrzenne oraz wpływ środków *PROW 2007-2013* na jej rozwój.

R. Kamiński (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN) zarysował alternatywną ścieżkę rozwoju gospodarstw agroturystycznych, jaką mogą być gospodarstwa opiekuńcze, a H. Marjak (Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie) przeanalizował wykorzystanie mediów społecznościowych jako innowacyjnego sposobu interakcji w gospodarstwach agroturystycznych.

Kolejne dwie prace oparte były na badaniach ankietowych. J. Zawadka (SGGW w Warszawie) zbadał opinie, preferencje, zachowania i oczekiwania turystyczne mieszkańców miast względem agroturystyki, a W. Kamińska i M. Mularczyk (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zapytali o analogiczne oczekiwania studentów z pięciu szkół wyższych.

Proces tworzenia klastrów turystycznych oraz ich znaczenie dla rozwoju produktów i marek turystycznych zaprezentowała M. Wilk-Grzywna (ROT w Kielcach, Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach). Autorka oceniła funkcjonowanie *Tropical North Queensland* w Australii oraz opisała powstawanie nowego klastra turystycznego – *Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo* w Polsce.

W dalszych pracach przedstawiono wybrane problemy turystyki wiejskiej i agroturystyki w ujęciu regionalnym. J. Markiewicz-Patkowska (Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu), P. Oleśniewicz (Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu) i S. Lasota (*Zachodnia Izba Gospodarcza*) podjęli tematykę promocji turystycznej obszarów wiejskich położonych wzdłuż granicy polsko-niemieckiej. K. Dmochowska-Dudek, P. Tobiasz-Lis i M. Wójcik (Uniwersytet Łódzki) przedstawili uwarunkowania strukturalne i planistyczne rozwoju funkcji rolniczej na obszarach wiejskich woj. łódzkiego. F. Plit (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) dokonał porównań możliwości rozwoju turystyki wiejskiej we Francji i w regionie świętokrzyskim.

Trzy następne opracowania dotyczą agroturystyki w woj. świętokrzyskim. I. Kopacz-Wyrwał (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zaprezentowała natężenie ruchu turystycznego w gospodarstwach agroturystycznych. E. Baran, I. Kiniorska i M. Noga (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) oceniły poziom innowacyjności wybranych gospodarstw agroturystycznych, E. Nowak, A. Świątek (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zajęły się ich działalnością inwestycyjną. Część naukową Studiów zamyka interesujący tekst J. Kosteckiej (Uniwersytet Rzeszowski) dotyczące możliwości wykorzystania wermikultury dla rozszerzenia oferty turystycznej obszarów wiejskich.

W tomie zamieszono także głos w dyskusji K. Kamienieckiego dotyczący elementów strategii rozwoju agroturystyki w perspektywie długoterminowej oraz spr-

wozdanie z międzynarodowej konferencji pt. *Turystyka wiejska i agroturystyka – nowe paradygmaty dla XXI w.* – J. Majewskiego i H. Zawistowskiej.

Przedstawione w *Studiach* prace nie wyczerpują skomplikowanej i wielopłaszczyznowej problematyki dotyczącej rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce. Stanowią podstawę do dalszych badań i dyskusji nad przemianami obszarów wiejskich na przełomie XX i XXI w.

Wioletta Kamińska, Małgorzata Wilk-Grzywna